

Research Paper

Analysis of the environmental capabilities of sustainable tourism development in rural areas Case Study: Central Part of Galugah County

Samaneh Amirkhanloo*¹ Parviz Kordavani ² Masoud Mahdavi Hajilouyi ²

1 Phd. Student of Geography and Rural Planning, - Science and Research Branch, Tehran.

2 Faculty of Social and Human - Science and Research Branch, Tehran.

Keywords

**Peripheral Capabilities
Rural Areas
Sustainable Tourism
Galugah County**

A B S T R A C T

Today, a significant number of rural settlements with a location advantage and the main elements of attracting tourists have a good context for developing tourism activities. So, we can say that rural tourism development is a suitable method for rural areas development. The central part of Galugah has various and abundant tourism attractions and in terms of the environmental location has very strong potential. If we pay attention to them and try to use, they will be one of the tourism hubs in our country level. Therefore, the aim of this study is Analysis of the environmental capabilities of sustainable tourism development in rural areas the central part of Galugah. The statistical population of this study includes rural households living in the central part and officials of institutions and institutions related to the village and tourists. This study is applied research, and we have used a survey and library method for gathering data. The swot model is used to identify and design strategies and strategies. The results of this study indicate that the range has a high potential for tourism development, especially for ecotourism, especially for the development of tourism. Therefore, the application of strategies and strategies to emphasize the strengths or eliminate and reduce the weaknesses and threats and obstacles to the development of tourism and take on external factors. Particularly the presence of beautiful landscapes, springs and springs as an optimal opportunity to attract water tourism is essential.

تحلیل قابلیت های محیطی توسعه گردشگری پایدار در نواحی روستایی مطالعه موردی: بخش مرکزی شهرستان گلوگاه

سمانه امیرخانلو*^۱ پرویز کردوانی^۲ مسعود مهدوی حاجیلوئی^۲

^۱ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی روستایی - واحد علوم تحقیقات تهران

^۲ دانشکده علوم انسانی و اجتماعی - واحد علوم تحقیقات تهران

چکیده

امروزه تعداد قابل توجهی از سکونتگاه های روستایی به لحاظ موقعیت مکانی و برخورداری از عناصر مهم جذب گردشگر زمینه مناسبی برای توسعه فعالیت های گردشگری دارند. به این ترتیب، می توان گفت که توسعه گردشگری روستایی، یکی از راه های مناسب برای توسعه مناطق روستایی است. بخش مرکزی شهرستان گلوگاه، از جاذبه های گردشگری فراوان و متنوعی برخوردار است، و از نظر محیطی دارای پتانسیل های بسیار قوی می باشد، که در صورت توجه به آنها و سعی در استفاده از آنها، به یکی از قطبهای گردشگری در سطح کشور تبدیل خواهد شد. بدین منظور و با توجه به اهمیت پژوهش، هدف از مطالعه حاضر تحلیل قابلیت های محیطی توسعه گردشگری پایدار در نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان گلوگاه می باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر را خانوارهای روستایی ساکن در بخش مرکزی، مسولان دستگاه و نهادهای مرتبط با روستا و گردشگران تشکیل می دهند. با توجه به اینکه تحقیق انجام شده از نوع تحقیقات کاربردی بوده است، در گردآوری داده ها، از روش کتابخانه ای و میدانی استفاده شده است. در تشخیص و تدوین استراتژی ها و راهبردها مورد نظر از مدل SWOT استفاده شده است. نتایج این پژوهش نشان دهنده این است که محدوده، از نظر قابلیت های محیطی بویژه جنبه اکوتوریستی جهت توسعه گردشگری از استعداد بالایی برخوردار می باشد. بنابراین ضرورت اعمال استراتژی ها و راهکارهای اساسی جهت تاکید بر نقاط قوت، یا از بین بردن و کاهش نقاط ضعف و تهدیدها و موانع پیش روی توسعه گردشگری و بهره گیری از عوامل بیرونی به خصوص وجود چشم اندازهای زیبا و چشمه ها و آبشارها به عنوان فرصتی بهینه جهت جذب گردشگری آب و هوا ضرورتی اساسی است.

واژگان کلیدی

قابلیت های محیطی، نواحی روستایی، گردشگری پایدار، شهرستان گلوگاه

۱. مقدمه

در شرایطی که قرن بیستم به پایان رسیده است، هنوز توسعه روستایی با مسائل و چالش های متعددی مواجه است، چرا که، راهبردهای گذشته در زمینه توسعه روستایی موفقیت آمیز نبوده و نتوانسته مسائلی همچون فقر، اشتغال، بهداشت، امنیت غذایی و پایداری محیط زیست را تامین کنند. نه تنها این راهبرد در توزیع منافع حاصل از رشد و توسعه موفق نبوده بلکه سبب ایجاد مشکلات متعددی برای نواحی روستایی شده اند، بنابراین این مسئله باعث شده است، که در سالهای اخیر بار دیگر توسعه روستایی مورد توجه قرار گرفته و نظریه پردازان، برنامه ریزان و مجریان حکومتی درصدد برآیند تا با ارائه راهکارها و روشهای جدید، از معضلات و مسائلی که این نواحی گریبانگیر آن هستند، بکاهند (احمدی، ۱۳۸۹: ۱). یکی از این راهبردها که اخیرا در اغلب کشورهای جهان مورد توجه قرار گرفته و حتی در برخی از این کشورها به اجرا درآمده و نتایج مثبتی به همراه داشته، توسعه و گسترش گردشگری در نواحی روستایی است (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۱: ۲۴). گردشگری روستایی گرایش نوین در صنعت گردشگری است، که به عنوان یک راهبرد می تواند با برنامه ریزی اصولی و شناسایی مزیت ها و محدودیت های آن نقش موثری در توسعه و تنوع بخشی به اقتصاد منطقه ای به عهده داشته باشد. پتانسیل گردشگری هر روستا بیش از هر چیز به سرمایه های جغرافیایی، کیفیت مناظر طبیعی و آثار تاریخی، مضافا به شادابی فرهنگ محلی آن بستگی دارد. لذا عمق بخشیدن و ارزش نهادن به این عوامل، روستا را به صورت یک محصول واقعی گردشگری در می آورد (اردستانی، ۱۳۸۷: ۱۱۳). اغلب کشورهای جهان به منظور توسعه پایدار روستایی و برخورداری روستاییان از معیشت پایدار، از طریق توسعه گردشگری پایدار روستایی توانسته اند مسائل مهمی نظیر افزایش درآمد ارزی، رونق اشتغال، تبادل و تعامل فرهنگ، ایجاد بازار مصرف تولید و خدمات، پر کردن اوقات فراغت و حضور آگاهانه و فعالانه در عرصه ارتباطات و اطلاعات جهانی را در جهت پیشرفت و توسعه کشورهایشان حل نمایند (شریف زاده و مرادنژاد، ۱۳۸۷: ۵۲). در این راستا استفاده بهینه از توانمندیهای محیطی یک منطقه می تواند نقش عمده ای را در توانمندسازی مردم محلی و تنوع بخشی به رشد اقتصادی و نیز خلق فرصت های شغلی جدید در ارتباط تنگاتنگ با سایر بخش های اقتصادی ایفا نماید (منشی زاده و نصیری، ۱۳۸۰: ۵۳). عوامل زیست محیطی به عنوان یکی از فاکتورهای اصلی توسعه صنعت گردشگری محسوب می شود؛ زیرا جاذبه های زیست محیطی و طبیعی محصولات ارزشمند جذب توریست است که در برنامه ریزی ها مورد توجه قرار می گیرد (حلاجی ثانی، ۱۳۸۷: ۱۱۰). کشور ما با توجه به موقعیت جغرافیایی و تنوع آب و هوایی آن از دریا و جنگلهای سرسبز شمال تا کویر خشک مرکزی، جاذبه های گردشگری فراوانی برای توسعه این صنعت دارد. (ریحانیان، ۱۳۸۰: ۸). بنابراین می بایست با شناسایی حساب شده توانائی ها و پتانسیل های گردشگری در نواحی مختلف کشور از جمله نواحی روستایی، اقدامات و برنامه های مفیدی جهت استفاده بهینه از این پتانسیل ها و همچنین توسعه و گسترش اثرات مثبت گردشگری در این نواحی صورت گیرد (معصومی، ۱۳۸۵: ۱۳). جاذبه های طبیعی و اقلیم های متفاوت جغرافیایی به همراه میزبان های تمدن شری و تنوع قومی و نژادی دست مایه های گرانبهائی را در حوزه گردشگری رای انسان به ارمغان آورده است، که بهره برداری پایدار از آنها مستلزم فراهم کردن شرایط مختلفی است که در کل بستگی به ثبات در بخش گردشگری دارند (پرهام و همکاران، ۱۳۹۰: ۸). و با توجه به اینکه بیش از ۷۰ درصد از عرصه های منابع طبیعی کشور در اختیار روستاییان قرار دارند، لذا می توان به اهمیت مناطق روستایی در بهره برداری از فعالیت های گردشگری پی برد. بخش مرکزی شهرستان گلوگاه با شرایط آب و هوایی متنوع و جاذبه های طبیعی زیبا، بکر و منحصر بفرد و بویژه وجود چشمه ها و آبشارها، پوشش گیاهی متنوع و درختان توسکا، جاذبه های تاریخی جرخندق، گراودین تپه و وجود مراکز زیارتی بی بی زینب و امامزاده اسحاق از استعدادهای فراوانی در زمینه گردشگری برخوردار است. تحقیق پیش رو سعی دارد تا با شناسایی و ارزیابی توانمندیهای محیطی و توسعه گردشگری روستایی براساس جدول SWOT فرصتهای را از دل تهدیدهای موجود فراهم سازد، تا موجب توسعه پایدار روستایی و بهره مند شدن نسل های امروز و آینده از معیشت روستایی گردد. و امکان درآمد خانوار روستایی، اشتغالزایی و جلوگیری از مهاجرت های روستایی در بستر بهبود کیفیت زندگی روستاهای این بخش فراهم گردد.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در چهارچوب طرحهای آمایشی اعم از ملی، منطقه ای و محلی گردشگری به عنوان یکی از ابزارهای مهم توسعه و محرومیت زدایی در میان سکونتگاه های انسانی به شمار می رود (صبان کرمانی، ۱۳۹۴: ۳۰۰). توسعه صنعت گردشگری، بخصوص گردشگری پایدار روستایی در ایران ضمن ایجاد اشتغال برای گروه های مختلف، رونق صنایع دستی روستا، حمل و نقل روستایی می توان منبع قابل توجهی جهت کسب درآمدهای ارزی و عاملی بازدارنده مقابل خروج ارز باشد (جمعه پور، ۱۳۹۴: ۲۷). باید از این صادرات نامرئی که در جهان معروف شده است برای توسعه روستاها استفاده کرد گردشگری می تواند نقش عمده ای در توانمند سازی مردم محلی و تنوع بخشی به رشد اقتصادی و ایجاد فرصت های اشتغال برای مردم روستاها در ارتباط با سایر بخش های اقتصادی ایفا کند (شریف زاده، ۱۳۸۷: ۵۲). گردشگری صنعتی است که توسعه آن نیازمند آگاهی کافی از مسائل و عوامل مؤثر اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی است. بدون آگاهی از امکانات موجود در هر منطقه، امکان برنامه

ریزی و پیش بینی علمی و اصولی وجود نخواهد داشت. در واقع شناخت توان های طبیعی، اقتصادی، اجتماعی و غیره در هر منطقه، به برنامه ریزی این امکان را می دهد تا براساس وضع موجود و توان های منطقه، توسعه و جهت آن را شناسایی کند (زنگی آبادی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۹). قابلیت محیطی: به معنی پتانسیلها و توانهایی است که یک محیط از نظر طبیعی (زمین شناسی، اقلیم، منابع آب و خاک و...) اقتصادی (تولید، توزیع، مصرف و...) و اجتماعی (جمعیت، سواد، مرگ و میر و...) دارا می باشد. قابلیت و توان در علوم طبیعی، از جمله جغرافیا به معنای ارزش و ظرفیت است. و محیط جغرافیایی بستری است که مجموعه زیستی، نقش حیاتی خود را در آن ایجاد می کند و همه جا توان زیستی یکسانی ندارد. قدرت عمل برخی عوامل تغییر دهنده آن شدید و برخی کند است. دامنه تغییرات نیز به تناسب زمان، نسبی است. محیط جغرافیایی خصلت پویایی داشته و به دلیل این خصوصیات دینامیکی، تغییرات درک علل آن نیز حائز اهمیت است. در مطالعات جغرافیایی توان های محیطی در طول زمان و پهنه مکان بررسی می شوند، از این رو محیط جغرافیایی به صورت مجموعه کامل و متشکل از عناصر متفاوت مورد مطالعه قرار می گیرد. در جغرافیایی سرزمین مفهوم محیط و بررسی توان های آن، نه فقط در معنای طبیعی آن، بلکه در معنای فضای اجتماعی و اقتصادی نیز مورد نظر قرار می گیرد (رهنمایی، ۱۳۹۳: ۱۹).

توسعه روستایی: تاکنون تعاریف زیادی درباره توسعه روستایی مطرح شده است. توسعه روستایی، جزئی از برنامه های توسعه هر کشور می باشد که برای دگرگون سازی ساخت اجتماعی - اقتصادی جامعه روستایی بکار می روند (از کیا، ۱۳۹۳: ۳۴). از سوی دیگر توسعه روستایی را می توان عاملی در بهبود شرایط زندگی افراد متعلق به قشر کم درآمد ساکن روستا و خودکفاسازی آنان در روند توسعه کلان کشور دانست (از کیا، ۱۳۹۴: ۷۶). توسعه روستایی به معنی حفظ یا گسترش روستا نیست. نباید فکر کرد که با توسعه روستایی می خواهیم روستاها را گسترش دهیم و یا حفظ کنیم؛ وقتی می گوئیم توسعه روستایی، این معنی را می رساند که روستاهای موجود کشور یا باید حفظ شوند یا گسترش پیدا کنند. در حالی که هر دوی این معانی غلط است. توسعه روستایی را باید همان بازسازی روستا بدانیم. بازسازی روستا از دیدگاه فکری، آموزشی، تکنولوژی و تولید. این امور را باید توسعه اقتصادی انجام دهد. پس هدف، بازسازی کامل جامعه روستایی است. لذا توسعه روستایی را باید به مفهوم بازسازی جامعه روستایی در نظر گرفت. توسعه فرایند نوسازی و بازسازی جامعه براساس اندیشه ها و باور های تازه است (امینی و همکاران، ۱۳۸۶: ۹).

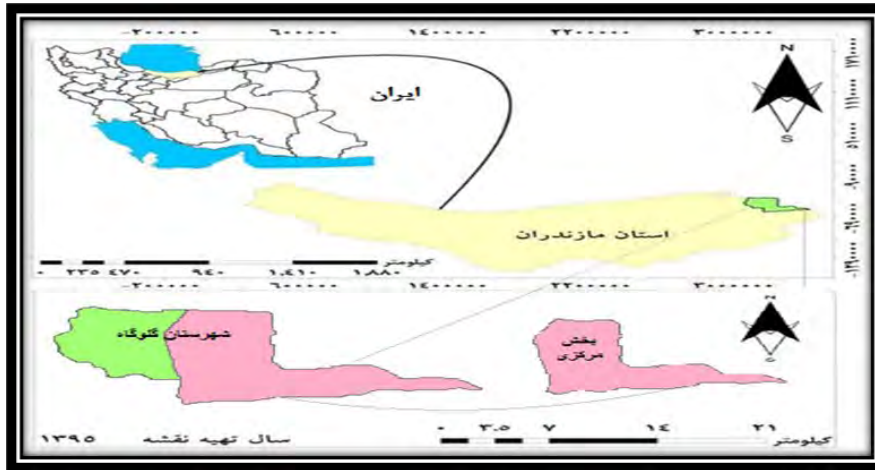
گردشگری پایدار: در عصر حاضر، گردشگری و اقتصاد گردشگری در حال تبدیل شدن به یکی از سریعترین صنایع رو به رشد جهان، ابزاری برای ایجاد درآمد ملی، از اصلی ترین ارکان اقتصادی جهان و نیز از مفاهیم، اشکال و ارکان توسعه پایدار قلمداد می شود (Rattanasuwongchai, 1998:2). از طرفی گردشگری اشکال مختلفی دارد؛ که اکنون شکلی نوین از گردشگری با عنوان گردشگری پایدار روستایی، با هدف توسعه پایدار جوامع محلی در نواحی روستایی و به عنوان ابزاری برای توسعه اقتصادی و اجتماعی و یکی از مهم ترین مشاغل مدرن در مناطق روستایی ارتقا یافته است (افتخاری و همکاران، ۱۳۸۹: ۴). هرچند که گردشگری روستایی در مجموع، موضوع جدیدی نیست. اما اهمیت آن و نقشی که در توسعه پایدار جوامع محلی ایفا می کند، به تازگی مورد تایید قرار گرفته است (ظهرایی، ۱۳۸۵: ۱۰). با آنکه مفاهیم توسعه پایدار از دهه ۱۹۸۰ به بعد در نوشتارهای توسعه جهان به طور گسترده مورد توجه صاحب نظران واقع شده، اما توجه به گردشگری پایدار از دهه ۱۹۶۰ با شناسایی تأثیر بالقوه گردشگری انبوه و توجه به تأثیر فعالیت های گردشگری بر اقتصاد، محیط زیست و فرهنگ نقاط توریستی در مناطق میزبان، آغاز شد. (Choi, 2003,7) و این روند در دهه ۱۹۷۰ با شکل گیری و پیدایش مفهوم گردشگری سبز که بر اساس آن ارزش سرمایه های طبیعی و میزان خسارت ها و آسیب های وارد آمده بر محیط زیست برآورد می شود ادامه یافت و بیشتر بر حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی و سایر منابع گردشگری بر استفا ده دائم نسل فعلی و نسل های آینده معطوف گردید. به دنبال این تلاش ها اصطلاح و مفهوم گردشگری پایدار (ST) به عنوان تنها راه نجات طبیعت و انسان نمود پیدا کرد. گردشگری پایدار با الهام گرفتن از تعریف توسعه پایدار عبارت است از گردشگری که نیازهای نسل حاضر را پاسخ دهد، بدون اینکه از ظرفیت های مربوط به نسل آینده برای پاسخگویی به نیازهای خود مایه بگذارد. گردشگری پایدار به نحوی برنامه ریزی و اجرا می شود که بر محیط زیست، اقتصاد و فرهنگ و جامعه میزبان اثر منفی نگذارد. باتلر در سال ۱۹۹۳ گردشگری پایدار را گردشگری تعریف کرده است که بتواند در یک محیط در زمان نامحدود ادامه یابد و از نظر انسانی و فیزیکی به محیط زیست اجتماعی لطمه وارد نیابد (زاهدی، ۱۳۹۳: ۱۱۱). در زمینه موضوع بحث تحقیقات زیادی در داخل و خارج از کشور انجام گرفته که به برخی اشاره می شود: استعلاجی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی تحت عنوان نقش توان های محیطی در توسعه پایدار با تاکید بر گردشگری با استفاده از ahp، مطالعه موردی بخش دیلمان شهرستان سیاهکل دریافتند که بهره گیری از توان های محیطی در بخش دیلمان فرصتهای بسیاری را در صنعت گردشگری دارد؛ از جمله ایجاد اشتغال برای جوامع محلی، درآمد پایدار، ارتقای سطح اجتماعی و فرهنگی، ضمن حفظ محیط زیست از طریق ارتقای سطح آگاهیهای عمومی به وسیله اطلاع رسانی، افزایش درآمدهای آتی را برای مردم منطقه به ارمغان می آورد که می تواند جاذب گردشگران به این منطقه باشد. عامل خاک و شیب و آب زیرزمینی بیشترین نقش را در توسعه آبادی های بخش دیلمان داشته اند. ابراهیم زاده و همکاران (۱۳۹۴)، در پژوهشی، تحت

عنوان برنامه ریزی استراتژیک گردشگری با تاکید بر توسعه پایدار در ناحیه خرم آباد، بیان کرد که در برنامه ریزی توسعه پایدار گردشگری ناحیه خرم آباد در اولویت اول استراتژی محافظه کارانه و در اولویت دوم برنامه ریزی استراتژی تهاجمی قرار می گیرند. زند مقدم و همکاران (۱۳۹۳)، در پژوهشی، تحت عنوان ارزیابی اثرات و پیامدهای اجتماعی-فرهنگی خانه های دوم در مناطق روستایی توشن گرگان، نتایج حاصل از تحقیق حکایت از آن دارد که همه اهالی روستا بر این باورند که پیامدهای اجتماعی منفی رشد و توسعه گردشگری خانه های دوم روستایی بیش از پیامدهای مثبت آن است. از دیدگاه ساکنین روستا گردشگری خانه های دوم تاثیر چندانی بر حوزه فرهنگی روستا نگذاشته است. گیل و کاریل (۲۰۱۶) در پژوهش خود به بررسی وضعیت گردشگری در ناحیه زیارتی دیو اسپانیا پرداخته اند و موفقیت گردشگری در این ناحیه را منوط به اجرای مدلی که در بردارنده مفهوم مناسبی از سرمایه اجتماعی باشد دانسته اند. در این مدل مولفه اشتغال و فعالیت های اقتصادی و مرتبط با گردشگری، توسعه شهری و روستایی، شرایط و کیفیت عوامل محیطی و اکولوژیک و کیفیت زندگی ساکنین می باشد. حسن آکا (۲۰۱۵) در پژوهشی تحت عنوان، ارزیابی گردشگری شهری و روستایی در کشور ترکیه با استفاده از مدل سوات به این نتیجه رسید که: ترکیه از قابلیت های فراوانی در زمینه گردشگری بهر مند است. لیکن انگیزه ها، سرمایه گذاری ها برای این موضوع کافی نبوده، در مقایسه با سایر مقصدهای گردشگری حوزه مدیترانه از روند کندی برخوردار است. در صورت اتخاذ سیاست های مناسب در شرایط تغییرات گردشگری جهانی و اولویت های گردشگران، ترکیه می تواند در کوتاه مدت به یکی از مهمترین مراکز گردشگری در سطح جهانی تبدیل شود.

۳. مواد و روش ها

۳-۱. روش پژوهش

تحقیق انجام شده از نوع تحقیقات کاربردی بوده است. گردآوری داده ها، به روش کتابخانه ای و میدانی است. جامعه آماری این پژوهش (خانوارهای روستایی، مسئولان و گردشگرانی) می باشد. تعداد کل خانوارهای ساکن در بخش مرکزی ۲۱۳۷ خانوار است که در ۱۸ نقطه روستایی زندگی می کنند. در ابتدا باروش نمونه گیری کوکران به تعیین حجم نمونه از تعداد کل خانوارها می پردازیم، تعداد نمونه های محاسبه شده برای خانوارها ۳۲۸ می باشد. اما از آنجا که تمامی روستاهای این بخش کشش کافی برای جذب گردشگران را ندارند تعداد ۸ روستا که پتانسیل بالاتری در زمینه گردشگری دارند به صورت تصادفی ساده انتخاب گردید، سپس با نمونه گیری طبقه بندی، سهم هر روستا از کل پرسشنامه ها مشخص شد. در نهایت ۱۸۶ پرسشنامه به صورت تصادفی ساده در میان سرپرستان خانوار توزیع گردید. حجم نمونه برای گردشگران در زمان اوج ورود گردشگر به منطقه با استفاده از روش کوکران ۲۱۸ نفر برآورد شد. برای مسئولین ۲۵ از همگی آنها نظرسنجی به عمل آید. روایی این پژوهش روایی صوری و محتوایی است. اعتبار پایایی پرسشنامه از طریق آلفای کرونباخ ۰/۸۶ است. برای تجزیه و تحلیل داده ها با توجه به موضوع و اهداف تحقیق، شناسایی نقاط قوت و ضعف، فرصت و تهدید و ارائه بهترین راهبردی استراتژی منطقه از مدل SWOT استفاده شده است. شهرستان گلوگاه به وسعت تقریبی ۴۰۰ هکتار در مختصات جغرافیای ۳۱ ۴۸ ۵۳ طول شرقی و ۳۷ ۴۳ ۳۶ عرض شمالی قرار گرفته است و در جنوب شرقی استان مازندران واقع شده است. شهر گلوگاه مرکز این شهرستان است. ارتفاع مرکز شهر حدود ۴۰ متر از سطح دریای آزاد است. شهرستان گلوگاه از شمال به خلیج گرگان، از جنوب به جنگل و رشته کوه البرز از غرب به شهرستان بهشهر و از شرق به جر کلباد محدود می شود. جمعیت شهرستان گلوگاه طبق آخرین سرشماری برابر با ۳۸۸۴۷ نفر بوده است. و در تقسیمات کشوری این شهرستان دارای یک شهر به نام گلوگاه، دو بخش به نام های مرکزی و کلباد می باشد. بخش مرکزی شامل ۲ دهستان به نام های آزادگان و توسکا چشمه با ۱۸ روستا و بخش کلباد شامل ۲ دهستان به نام های کلباد شرقی و غربی با ۸ روستا می باشد. از مهمترین جاذبه های گردشگری شهرستان جاذبه های طبیعی آن است که مهمترین نقش رادر توسعه این صنعت دارد. بیشتر جاذبه های طبیعی شهرستان در قسمت کوهستانی آن قرار دارد. جنگلهای بکر و دست نخورده و طبیعت زیبا و سرسبز گلوگاه به عنوان بهشت گمشده ی استان مازندران زبان زد خاص و عام است، و گردشگران زیادی را از اقصی نقاط کشور به خود جذب می کند. وجود چشمه های متعدد، آبشارها و رودخانه ها و دهها پدیده جذاب دیگر، آنرا به بهشتی برای گردشگران تبدیل کرده است. (طرح جامع شهرستان گلوگاه، ۱۳۹۶، ۲۳).

شکل ۱. موقعیت منطقه مورد مطالعه

چگونگی تحلیل یافته های پژوهش یکی از مراحل اصلی تحقیق می باشد. روشهای مختلف متناسب با نوع موضوع و یافته های تحقیق می توان یافت. در این مطالعه از روش تجزیه و تحلیل SWOT استفاده شده است. SWOT حروف اول چهار کلمه انگلیسی با معادل فارسی قوت، ضعف، فرصت و تهدید است. این روش ابزاری است که بیشتر برای کنار هم قرار دادن یافته های تحلیل فشارهای خارجی (فرصت ها و تهدیدها) و قابلیت های داخلی (قوت ها و ضعف ها) استفاده می شود (مطیعی لنگرودی و نجفی کانی، ۱۳۹۰: ۱۸۴).

جدول ۱. ماتریس عوامل درونی و بیرونی قابلیت های محیطی SWOT در بخش مرکزی

فرصت	قوت
افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح در بین مردم شهری و حومه وجود قطب جمعیت در نزدیکی این نواحی از جمله گرگان و ساری افزایش توجه دولت به برنامه ریزی و سرمایه گذاری های گردشگری افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه گذاری در این مناطق وجود نیروهای متخصص و باتجربه در نزدیکی نواحی (در گرگان و ساری) وجود نهادها و سازمان های دولتی و غیر دولتی در گرگان و ساری امکان عدم ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب هب گردشگران در مناطق تفریحی رقیب (همانند بهشهر، کردکوی و...) بعلت تراکم بالا در مقایسه با منطقه شما	چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه فضای سبز و باغات در نواحی وجود ارتفاعات و قلل مرتفع جهت انجام ورزشها و تفریحات (اسکی، کوهنوردی...) جاذبه های ورزشی و تفریحی این نواحی دسترسی آسان و مناسب به این نواحی برای گردشگران نزدیکی به شهرهای گرگان و ساری وجود چشمه ها و آبشارها و جاذبه های گوناگون آن در این نواحی وجود آداب و رسوم و فرهنگ محلی و سنتی داشتن محیط آرام و بدون سروصدا وجود بازار مناسب برای فروش محصولات کشاورزی
تهدید	ضعف

نامناسب بودن و ناکافی بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی
نامناسب بودن و عدم کفایت تسهیلات بهداشتی و خدماتی
عدم تمایل مردم منطقه جهت سرمایه گذاری در بخش گردشگری
نامناسب بودن تاسیسات و تجهیزات تفریحی و ورزشی
عدم وجود نیروهای متخصص و آموزش دیده در این نواحی
توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال (تراکم کم در زمستان)
نامناسب بودن زیرساختهای محیطی و کالبدی (همانند جاده ها، فاضلاب)
عدم وجود برنامه ریزی و سرمایه گذاریهای دولتی در این ناحیه
تعارض و تفاوت میان فرهنگ گردشگران و مردم روستا
عدم آشنایی روستاییان و عدم آموزش آنها در نحوه برخورد با گردشگران
گرایش غالب مردم به استفاده اختصاصی از فضای روستا در غالب ویلا ...

عدم ارائه مجوز و تسهیلات از سوی دولت جهت گسترش و توسعه
خدمات، تجهیزات و تاسیسات گردشگری در این نواحی
افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی رقیب (بهشهر و کردکوی) در مقایسه
بامنطقه مورد مطالعه)
افزایش تمایل گردشگران به مسافرت به سایر مناطق تفریحی نزدیک (بهشهر
و کردکوی)
تراکم بیش از حد جمعیتی و شلوغ شدن این نواحی نسبت به نواحی رقیب
آلودگی منابع آب، خاک و اقلیم این نواحی نسبت به نواحی رقیب
ازدیاد تخلفات اجتماعی با ورود گردشگران در نواحی نسبت به قبل
از بین رفتن درختان و پوشش گیاهی
تخریب زمینهای کشاورزی و مزارع روستایی
از بین رفتن فرهنگ سنتی و محلی (همانند: زبان، آداب و رسوم محلی

ماخذ: یافته های پژوهش

ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و خارجی (EFE) و رتبه بندی آنها

تعداد عوامل داخلی ۲۰ عامل تعیین شده که از این تعداد، ۹ عامل قوت و ۱۱ عامل ضعف قابلیت محیطی بخش مرکزی است. ابتدا نقاط قوت و سپس نقاط ضعف قابلیت محیطی در این ماتریس قرار می گیرد. تعداد عوامل خارجی ۱۶ عامل تعیین شده است، که فرصت ها و تهدیدهای قابلیت های محیطی بخش مرکزی را شامل می شود. نخست ۷ عامل فرصت و سپس ۹ عامل تهدید قابلیت های محیطی بخش مرکزی در ماتریس قرار داده شد. ابتدا عواملی که موجب فرصت می شوند و سپس آن هایی که قابلیت ها را تهدید می کنند در این ماتریس قرار می گیرند. در نهایت به اولویت بندی مولفه ها پرداخته شده است.

جدول ۲. تحلیل ورتبه بندی نقاط ضعف وقوت قابلیت های محیطی بخش مرکزی (از دید مردم، گردشگران و مسولان)

نقاط ضعف SWOT	مردم			گردشگران			مسولان		
	رتبه	میانگین وزن ها	مجموع وزن نسبی	رتبه	میانگین وزن ها	مجموع وزن نسبی	رتبه	میانگین وزن ها	مجموع وزن نسبی
نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی	۳	۴۶۰	۰.۴۱	۱	۱۰۰۴	۰.۴۱	۵	۱۰۰	۰.۳۶
عدم وجود برنامه ریزی و سرمایه گذاریهای دولتی	۲	۴۵۷	۰.۴۱	۲	۹۹۷	۰.۴۱	۲	۱۲۰	۰.۴۳
توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال	۱	۴۲۸	۰.۴۲	۳	۹۳۵	۰.۳۸	۱	۱۲۲	۰.۴۴
نامناسب بودن تسهیلات بهداشتی و خدماتی	۶	۴۲۰	۰.۳۸	۴	۹۱۶	۰.۳۸	۴	۱۰۹	۰.۳۹
گرایش مردم به استفاده اختصاصی از فضای روستا	۱۰	۴۱۵	۰.۳۰	۵	۹۰۶	۰.۳۷	۹	۹۰	۰.۳۲
عدم آشنایی و آموزش روستاییان در نحوه برخورد با گردشگران	۴	۴۰۶	۰.۳۹	۶	۸۸۷	۰.۳۶	۳	۱۱۸	۰.۴۲
تعارض و تفاوت میان فرهنگ گردشگر و مردم	۱۱	۳۹۳	۰.۲۸	۷	۸۵۷	۰.۳۵	۶	۱۰۰	۰.۳۶
عدم تمایل مردم منطقه جهت سرمایه گذاری در بخش گردشگری	۸	۳۷۱	۰.۳۳	۸	۸۱۰	۰.۳۳	۷	۹۸	۰.۳۶
نامناسب بودن تاسیسات و تجهیزات تفریحی و ورزشی	۹	۳۶۲	۰.۲۹	۹	۷۹۰	۰.۳۲	۱۱	۷۸	۰.۲۸

۱۰	۰.۲۹	۸۲	۳.۲۵	۱۰	۰.۳۲	۷۸۵	۳.۶۰	۵	۰.۳۹	۸۰۰	۴.۳۰	نامناسب بودن زیرساختهای محیطی و کالبدی	
۸	۰.۳۴	۹۵	۳.۸	۱۱	۰.۳۱	۷۶۴	۳.۵۰	۷	۰.۳۶	۷۵۳	۴.۰۴	عدم وجود نیروهای متخصص در نواحی	
		۳.۹۹			۳.۹۶			۳.۹۶				جمع	
نقاط قوت SWOT													
۱	۰.۵۶	۱۲۵	۵	۱	۰.۵۵	۱۰۸۲	۴.۹۶	۱	۰.۵۵	۰.۵۵	۹۲۳	۴.۹۶	چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه فضای سبز
۲	۰.۵۳	۱۲۰	۴.۸	۲	۰.۵۲	۱۰۲۵	۴.۷۴	۳	۰.۵۰	۰.۵۴	۸۵۰	۴.۵۶	وجود چشمه ها و آبشارها جاذبه های گوناگون
۴	۰.۴۶	۱۰۵	۴.۲۰	۳	۰.۵۰	۹۹۶	۴.۵۶	۴	۰.۴۷	۰.۴۹	۸۰۰	۴.۳۰	محیط آرام و بدون سروصدا
۳	۰.۵۲	۱۱۷	۴.۶۸	۴	۰.۴۹	۹۸۰	۴.۴۹	۲	۰.۵۰	۰.۵۴	۹۰۷	۴.۸۷	وجود ارتفاعات و قله مرتفع جهت انجام ورزش و تفریح
۵	۰.۴۲	۹۶	۳.۸۴	۵	۰.۴۳	۹۵۹	۳.۹۵	۵		۰.۴۵	۷۵۶	۴.۰۶	آداب و رسوم و فرهنگ محلی
۶	۰.۴	۹۰	۳.۶	۶	۰.۴۱	۸۰۹	۳.۷۱	۶	۰.۴۰	۰.۴۴	۶۸۶	۳.۶۸	جاذبه های ورزشی و تفریحی
۷	۰.۳۸	۸۶	۳.۴۴	۷	۰.۳۹	۷۶۲	۳.۴۹	۸	۰.۳۷	۰.۳۸	۶۲۰	۳.۳۳	وجود بازار مناسب برای فروش محصولات کشاورزی
۸	۰.۳۵	۷۹	۳.۱۶	۸	۰.۳۷	۷۱۹	۳.۲۹	۷	۰.۳۸	۰.۴۲	۶۵۰	۳.۴۹	نزدیکی به شهر گرگان و ساری
۹	۰.۳۱	۷۰	۲.۸	۹	۰.۳۲	۶۳۵	۲.۹۱	۹	۰.۳۵	۰.۳۷	۶۰۰	۳.۲۲	دسترسی آسان گردشگران به نواحی
		۳.۹۳			۳.۹۸			۳.۹۷			۴.۱۸		جمع

ماخذ: یافته های پژوهش ۱۳۹۶

جدول ۳. رتبه بندی و اولویت سنجی نقاط فرصت و تهدید قابلیت بخش مرکزی (از دید مردم، گردشگران و مسئولان)

مسئولان		گردشگران				مردم				نقاط فرصت SWOT		
رتبه	وزن نسبی	مجموع وزن ها	میانگین وزن ها	رتبه	وزن نسبی	مجموع وزن ها	میانگین وزن ها	رتبه	وزن نسبی		مجموع وزن ها	میانگین وزن ها
۱	۰.۶۹	۱۲۲	۴.۸۸	۱	۰.۶۶	۱۰۱۵	۴.۶۵	۱	۰.۶۷	۸۸۵	۴.۷۵	افزایش توجه دولت به برنامه ریزی و سرمایه گذاری در بخش گردشگری
۲	۰.۶۷	۱۱۸	۴.۷۲	۲	۰.۶۱	۹۴۴	۴.۳۳	۲	۰.۵۹	۷۸۰	۴.۱۹	عدم ارائه خدمات و تسهیلات مطلوب به گردشگران در مناطق تفریحی رقیب
۳	۰.۶۰	۱۰۶	۴.۲۴	۳	۰.۵۸	۸۹۵	۴.۱۰	۳	۰.۵۸	۷۵۹	۴.۰۸	افزایش انگیزه بیشتر برای مسافرت و تفریح در بین مردم شهری و حومه
۴	۰.۵۳	۹۴	۳.۷۶	۴	۰.۵۷	۸۷۷	۴	۷	۰.۴۹	۶۴۵	۳.۴۶	افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه گذاری در این مناطق
۵	۰.۵۱	۹۰	۳.۶	۵	۰.۵۳	۸۱۹	۳.۷۵	۶	۰.۵۱	۶۷۵	۳.۶۲	وجود نهادها و سازمان های دولتی و غیر دولتی در گرگان و ساری
۷	۰.۴۴	۷۷	۳.۰۸	۶	۰.۴۹	۷۶۲	۳.۴۹	۴	۰.۵۸	۷۴۴	۴	وجود نیروهای متخصص و باتجربه در نزدیکی ای نواحی (در گرگان و ساری)
۶	۰.۴۸	۸۵	۳.۴	۷	۰.۴۷	۷۲۹	۳.۳۴	۵	۰.۵۶	۷۲۶	۳.۹	وجود قطب جمعیت در نزدیکی این نواحی از جمله گرگان و ساری

۳.۹۲			۳.۹۱			۳.۹۸			جمع			
نقاط تهدید swot												
۱	۰.۵۲	۱۱۹	۴.۷۶	۱	۰.۵۳	۱۰۴۹	۴.۸۱	۱	۰.۵۰	۸۴۳	۴.۵۳	افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی رقیب
۵	۰.۴۴	۱۰۰	۴	۲	۰.۵۱	۱۰۲۰	۴.۶۷	۲	۰.۴۹	۸۲۱	۴.۴۱	تخریب زمینهای کشاورزی روستایی
۳	۰.۴۶	۱۰۴	۴.۱۶	۳	۰.۴۹	۹۸۰	۴.۴۹	۳	۰.۴۸	۸۰۴	۴.۳۲	از بین رفتن درختان و پوشش گیاهی
۴	۰.۴۶	۱۰۴	۴.۱۶	۴	۰.۴۷	۹۴۰	۴.۳۱	۴	۰.۴۷	۷۹۴	۴.۲۶	افزایش تمایل و انگیزه گردشگران به مسافرت به مناطق تفریحی نزدیک
۲	۰.۴۶	۱۰۴	۴.۱۶	۵	۰.۴۶	۹۰۵	۴.۱۷	۵	۰.۴۶	۷۸۴	۴.۲۱	عدم ارائه مجوز و تسهیلات دولت جهت گسترش و توسعه خدمات و تجهیزات گردشگری در نواحی
۶	۰.۴۳	۹۷	۳.۸۸	۶	۰.۴۳	۸۴۵	۳.۸۷	۶	۰.۴۵	۷۵۴	۴.۰۵	آلودگی منابع آب، خاک و اقلیم این نواحی نسبت به نواحی رقیب
۷	۰.۴۳	۹۷	۳.۸۸	۷	۰.۳۹	۷۸۰	۳.۵۷	۷	۰.۴۰	۶۹۰	۳.۷۰	ازدیاد تخلفات اجتماعی با ورود گردشگران
۸	۰.۴۰	۹۲	۳.۶۸	۸	۰.۳۵	۷۰۰	۳.۲۱	۸	۰.۳۶	۶۱۵	۳.۳۰	از بین رفتن فرهنگ سنتی و محلی
۹	۰.۳۶	۸۲	۳.۲۸	۹	۰.۳۴	۶۸۰	۳.۱۱	۹	۰.۳۴	۵۷۵	۳.۰۹	تراکم بیش از حد جمعیتی و شلوغی این نواحی نسبت به نواحی رقیب
۳.۹۶			۳.۹۶			۳.۹۵			جمع			

ماخذ: یافته های پژوهش ۱۳۹۶

تحلیل swot و ابعاد مسئله در ناحیه از نگاه مسئولین: از نظر مسئولین مشارکت کننده در پژوهش توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال (با میانگین وزنی: ۴.۸۸ و وزن نسبی: ۰.۴۴) جزء پراهمیت ترین نقاط ضعف بوده است. و در ادامه نامناسب بودن زیرساختهای محیطی و کالبدی (با میانگین وزنی: ۳.۲۵ و وزن نسبی: ۰.۲۹) جزء کم اهمیت ترین نقاط ضعف توسعه گردشگری در منطقه بوده است. چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه فضای سبز و باغات در این نواحی (با میانگین وزنی: ۵ و وزن نسبی: ۰.۵۶) اولویت را در نقاط قوت و نزدیکی به شهرهای گرگان و ساری (با میانگین وزنی: ۳.۱۶ و وزن نسبی: ۰.۳۵) پایین ترین اولویت را در نقاط منطقه از آن خود نموده اند. افزایش توجه دولت به برنامه ریزی و سرمایه گذاری بخش گردشگری (با میانگین وزنی: ۴.۸۸ و وزن نسبی: ۰.۶۹) بالاترین اولویت در فرصت ها و وجود نیروهای متخصص و با تجربه در نزدیکی این نواحی (با میانگین وزنی: ۳.۰۸ و وزن نسبی: ۰.۴۴) وجود قطب جمعیتی در نزدیکی نواحی از جمله گرگان و ساری (با میانگین وزنی: ۳.۴ و وزن نسبی: ۰.۴۸) پایین ترین اهمیت را در فرصت های توسعه گردشگری منطقه به خود اختصاص داده اند. در انتها عدم ارائه مجوز و تسهیلات از سوی دولت برای گسترش گردشگری نواحی (با میانگین وزنی: ۴.۷۶ و وزن نسبی: ۰.۵۳) بالاترین اولویت را در تهدیدات و از بین رفتن فرهنگ سنتی و محلی (با میانگین وزنی: ۳.۶۸ و وزن نسبی: ۰.۴۰) پایینترین اولویت را در تهدیدهای توسعه گردشگری منطقه داشته اند. همانطور که از نتایج بر می آید بر اساس وزن نسبی عوامل تنظیم یافته نقاط قوت و فرصت ها نیبانگر این است که همه عوامل وزن نسبی بیش از ۰.۳ دارند، بنابراین عوامل انتخاب شده از وضعیت خوب و پایداری برخوردار می باشد. عوامل تنظیم یافته برای نقاط ضعف و تهدیدها نشان می دهد که همه عوامل امتیاز وزنی بیش از ۰.۳- دارند بنابراین وضعیت بسیار نامطلوبی دارند که باید جایگزین یا حذف شوند.

تحلیل swot و ابعاد مسئله در ناحیه از نگاه مردم: از نظر مردم مشارکت کننده در پژوهش توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال (با میانگین وزنی: ۴.۷۲ و وزن نسبی: ۰.۴۲) جز پراهمیت ترین نقاط ضعف بوده و گرایش غالب مردم به استفاده اختصاصی از فضای روستا (با میانگین وزنی: ۳.۳۳ و وزن نسبی: ۰.۳۰) جزء کم اهمیت ترین نقاط ضعف بوده است. همچنین چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه فضای سبز در این نواحی (با میانگین وزنی: ۴.۹۶ و وزن نسبی: ۰.۵۵) بالاترین اهمیت را در نقاط قوت و وجود بازار مناسب برای فروش محصولات کشاورزی (با میانگین وزنی: ۳.۳۳ و وزن نسبی: ۰.۳۷) پایین ترین اهمیت را در نقاط قوت توسعه گردشگری منطقه به خود اختصاص داده اند. افزایش توجه دولت به برنامه ریزی و سرمایه گذاری در بخش گردشگری (با میانگین وزنی: ۴.۷۵ و وزن نسبی: ۰.۶۸) دارای

بالاترین اهمیت در نقاط فرصت و وجود نهادها و سازمانهای دولتی و غیر دولتی در گرگان و ساری (با میانگین وزنی: ۳.۶۲ و وزن نسبی: ۰.۵۱) دارای کمترین اهمیت در فرصتهای توسعه گردشگری است، و در انتها افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی رقیب (با میانگین وزنی: ۴.۵۳ و وزن نسبی: ۰.۵۰) دارای بیشترین فراوانی در تهدیدات و از بین رفتن فرهنگ سنتی و محلی (با میانگین وزنی: ۳.۳۰ و وزن نسبی: ۰.۳۶) کمترین میزان را در نقاط تهدید توسعه گردشگری دارند. همانطور که از نتایج بر می آید بر اساس وزن نسبی عوامل تنظیم یافته برای نقاط قوت و فرصت ها نشان دهنده این است که همه عوامل وزن نسبی بیش از ۰.۳ دارند، بنابراین عوامل انتخاب شده از وضعیت خوب و پایداری برخوردار می باشد. عوامل تنظیم یافته برای نقاط ضعف و تهدیدها نشان می دهد که همه عوامل امتیاز وزنی بیش از ۰.۳- دارند بنابراین وضعیت بسیار نامطلوبی دارند که باید جایگزین یا حذف شوند.

تحلیل swot و ابعاد مسئله در ناحیه از نگاه گردشگران: نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی و رفاهی (با میانگین وزنی: ۴.۶۰ و وزن نسبی: ۰.۴۱) دارای بالاترین اولویت در نقاط ضعف و نامناسب بودن زیر ساختهای محیطی و کالبدی (با میانگین وزنی: ۳.۶۰ و وزن نسبی: ۰.۳۲) دارای پایین ترین اولویت در نقاط ضعف توسعه صنعت گردشگری دارند. چشم اندازهای زیبا و منحصر بفرد به همراه فضای سبز و باغات در این نواحی (با میانگین وزنی: ۴.۹۶ و وزن نسبی: ۰.۵۵) بیشترین اهمیت را در نقاط قوت و نزدیکی به شهرهای گرگان و ساری (با میانگین وزنی: ۳.۲۹ و وزن نسبی: ۰.۳۷) دارای کمترین اهمیت در نقاط قوت توسعه گردشگری منطقه اند. افزایش توجه دولت به سرمایه گذاری بخش گردشگری (با میانگین وزنی: ۴.۶۵ و وزن نسبی: ۰.۶۶) بالاترین میزان را در اولویت نقاط فرصت و وجود نیروهای متخصص و با تجربه در نزدیکی این نواحی (با میانگین وزنی: ۳.۴۹ و وزن نسبی: ۰.۴۹) دارای کمترین میزان را در اولویت نقاط فرصت از نظر گردشگران دارند. افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی رقیب (با میانگین وزنی: ۴.۸۱ و وزن نسبی: ۰.۵۳) دارای بیشترین فراوانی در تهدیدات و از بین بردن فرهنگ سنتی و محلی (با میانگین وزنی: ۳.۲۱ و وزن نسبی: ۰.۳۵) کمترین میزان را در نقاط تهدید توسعه گردشگری دارند. همانطور که از نتایج بر می آید بر اساس وزن نسبی عوامل تنظیم یافته برای نقاط قوت و فرصت ها نشان دهنده این است که همه عوامل وزن نسبی بیش از ۰.۳ دارند، عوامل انتخاب شده از وضعیت خوب و پایداری برخوردار می باشد. عوامل تنظیم یافته برای نقاط ضعف و تهدیدها نشان می دهد که همه عوامل امتیاز وزنی بیش از ۰.۳- دارند بنابراین وضعیت بسیار نامطلوبی دارند که باید جایگزین یا حذف شوند. جدول ۲، ۳ نشان دهنده میانگین وزن ها، رتبه و وزن نسبی نقاط ضعف، قوت و فرصت و تهدید از دیدگاه سه گروه مشارکت کننده است. مجموع امتیاز وزنی نشان می دهد که یک سیستم چگونه به عوامل و نیروهای موجود و بالقوه در محیط دورنی و بیرونی اش پاسخ می دهد. در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی و خارجی، صرف نظر از تعداد عواملی که موجب قوت و ضعف و تهدید می شوند، هیچ گاه مجموع امتیازهای نهایی برای سیستم به بیش از ۴ و هیچگاه به کمتر از ۱ نمی رسد. میانگین این جمع ۲.۵ می شود. چنانچه بالاتر از آن باشد، اهمیت آن بیشتر و اگر کمتر از آن باشد از اهمیت و تاثیر گذاری کمتری برخوردار است. مجموعه وزن نسبی عوامل داخلی برای قابلیت های محیطی بخش مرکزی در ماتریس ارزیابی عوامل داخلی در هر یک از گروههای مردم، مسئولان، گردشگران به ۳.۹۶ بوده و میانگین وزن نسبی سه گروه نیز ۳.۹۶ به دست آمده که آن هم به معنای قوت عوامل داخلی قابلیت های محیطی بخش مرکزی است (جدول ۲ تا ۵). مجموع وزن نسبی عوامل خارجی قابلیت های محیطی بخش مرکزی در ماتریس ارزیابی عوامل خارجی در گروه مردم، مسئولان، گردشگر به ترتیب ۳.۹۶ و ۳.۹۴ و ۳.۹۳ بوده و میانگین وزن نسبی سه گروه ۳.۹۴ به دست آمده است.

با توجه به نتایج بدست آمده از تحلیل SWOT جهت تحلیل قابلیت های محیطی گردشگری در روستاهای بخش مرکزی گلوگاه، استراتژی های ذیل ارائه می گردد:

استراتژی رقابت/تهاجمی (SO): در استراتژی رقابتی که بر نقاط قوت درونی و فرصت بیرونی تاکید دارد موارد برای بهره برداری از نقاط قوت در جهت بهره مندی هر چه بیشتر از فرصت ها برای به حداکثر رساندن توانمندی ها و فرصتها در راستای تحلیل و ارزیابی قابلیت های محیطی منطقه پیشنهاد می شود:

- ۱- بهره گیری بهینه و هدفمند از افزایش انگیزه مسافرت در بین طبقه شهرنشین و نزدیکی با مراکز شهری پرجمعیت (ساری، گرگان) در جهت بهره برداری از فراورده های گردشگری روستایی به منظور ایجاد اشتغال و درآمد برای ساکنین روستاهای مورد مطالعه،
- ۲- شناسایی و بهره گیری از جاذبه ها، فراورده ها و دیگر مزیت های نسبی گردشگری این نواحی از جمله (چشمه ها، رودخانه ها، اماکن تاریخی و...) جهت رقابت با سایر مناطق تفریحی رقیب،

استراتژیهای تنوع (ST): در استراتژی تنوع که بر نقاط قوت درونی و تهدید بیرونی تاکید دارد مواردی برای بهره برداری از برتری های موجود و کاهش تهدیدات در راستای تحلیل و ارزیابی قابلیت های محیطی منطقه پیشنهاد می شود:

- ۱- تنوع بخشی به فعالیت ها، امکانات و خدمات گردشگری به منظور بکارگیری جلب رضایت گردشگران در بخش مرکزی و همچنین بکارگیری طبقات مختلف مردم روستا ها در فعالیت های متنوع و مختلف،

- ۲- ظرفیت پذیری و تعیین حد مطلوب تراکم جمعیت در مراکز و مکانهای تفریحی در روستاهای مورد مطالعه در جهت کاهش فشار و تراکم بیش از حد به این مکانها و جاذبه ها و جلوگیری از تخریب آنها،
- ۳- تنوع بخشی و توسعه برنامه های تبلیغاتی برای معرفی جاذبه های طبیعی و انسانی، خصوصیات بارز فرهنگی، معماری و آداب و رسوم روستایی این بخش در شهرسازی و گرگان و گلوگاه و شرکت در سایر جشنواره ها، نمایشگاه ها و سمینارها به طور فعالانه.
- ۴- توسعه و تجهیز مسیرهای گردشگری بخش مرکزی و ایجاد و نصب علائم، قوانین و مقررات در این مکانها و تدوین دفترچه های راهنما برای گردشگران و آموزش آنها،
- ۵- بهره برداری از توان تشکیلاتی، قوانین و مقررات در جهت کاهش مخاطرات و آلودگی های اکولوژیکی و زیست محیطی مکانهای توریستی،
- استراتژیهای محافظه کارانه با جنبه بازننگری (WO):** در استراتژی های بازننگری که بر نقاط ضعف درونی و قوت های بیرونی تاکید دارد، سعی در بهره گیری از فرصت های بیرونی در جهت رفع نقاط ضعف فراروی منطقه می باشد. و راهکارهای زیر ارائه می شود:
- ۱- بازننگری به نوع و نحوه برنامه ریزی و حمایت های دولتی از نواحی گردشگری روستایی، بهره گیری منطقی از نهادها، قوانین و مقررات حمایتی در جهت توسعه و تجهیز زیر ساختارها، و تجهیزات مختلف گردشگری در نواحی روستایی مورد مطالعه صورت گیرد،
- ۲- بازننگری به نحوه توزیع تسهیلات و خدمات گردشگری و اولویت دهی تخصیص مجدد این نوع امکانات به نواحی روستایی با قابلیت بالا و متوسط جذب گردشگری همانند دهستان توسکا چشمه بخش مرکزی
- ۳- بازننگری به قوانین و مقررات اراضی (زمین کشاورزی و مسکونی) روستایی در روستاها و مکانهای گردشگری این نواحی به منظور بهره برداری و استفاده از قسمت های مختلف آن برای عموم و جلوگیری از بورس بازی و گران شدن زمین
- ۴- بازننگری و توسعه نهادها و سازمانهای مرتبط در منطقه مورد مطالعه برای آموزش گردشگران و مردم بخش به منظور بهره گیری و هدفمند از منابع و اثرات مثبت گردشگری
- استراتژیهای تدافعی (WT):** در استراتژی تدافعی که بر اساس نقاط ضعف درونی و تهدید بیرونی استوار است مواردی برای از بین بردن ضعف ها و تهدیدها در راستای تحلیل و ارزیابی قابلیت های محیطی بخش مرکزی پیشنهاد می شود:
- ۱- برگزاری سمینارها و نشست های توسعه سرمایه گذاری در صنعت گردشگری روستایی توسط شورای شهر گلوگاه و سایر نهادها مرتبط و دعوت از سرمایه گذاران، ایجاد تسهیلات و امتیازات ویژه سرمایه گذاری در زمینه احداث هتل ها، مجتمع های اقامتی، و...
- ۲- زمینه سازی (تشویق مردم به مشارکت در جهت توسعه زیر ساختارها، تسهیلات و تجهیزات گردشگری) کسب درآمد از این طریق و همچنین استفاده از مشارکت بخش خصوصی در زمینه های که مردم نمی توانند مشارکت و سرمایه گذاری کنند.
- ۳- آموزش به مردم در نحوه برخورد با گردشگران و همچنین آموزش به گردشگران درباره فرهنگ آداب و رسوم محلی و سنتی،
- ۴- تدوین قوانین ویژه به منظور استفاده بهینه از جاذبه های گردشگری و جلوگیری از بین رفتن این منابع

۵. نتیجه گیری و ارائه پیشنهادات

با توجه به منابع نظری و مطالعات به عمل آمده به منظور تحلیل قابلیت های محیطی گردشگری بخش مرکزی به وسیله تکنیک SWOT و با استفاده از نظرستجی از مردم، گردشگران و مسئولان قابلیت های محیطی بخش مذکور مشخص و در پایان راهبردهای جهت توسعه ی این بخش ارائه می گردد. با توجه به محرومیت این مناطق توسعه گردشگری می تواند وسیله ای برای ایجاد اشتغال و درآمد و جلوگیری از مهاجرت روستائیان منطقه شود و این خود در درازمدت باعث ایجاد انگیزه برای حفاظت از این اکوسیستم غنی می شود. گردشگری کمکی در

مسیر ارتقای فرهنگی و خود باوری مردم و عاملی برای توسعه پایدار منطقه به شمار می آید. با استفاده از تکنیک SWOT و شناسایی نقاط قوت و ضعف می توان از پتانسیل های گردشگری در منطقه فرصت هایی را از دل تهدیدهای موجود فراهم کرد، که در نهایت توسعه روستایی را نیز باعث می شود. نتایج بدست آمده از تحلیل قابلیت های محیطی گردشگری بخش مرکزی نشان دهنده آن است که مولفه چشم اندازهای زیبا و منحصر به فرد به همراه فضای سبز و باغات در این نواحی با وزن نسبی ۰.۵۵ در اولویت اول نقطه قوت در بخش مرکزی شناسایی شده اند. که این امر پتانسیل منطقه را در زمینه توسعه فعالیت های مبتنی بر گردشگری نشان می دهد. واز میان ۱۱ نقطه ضعف، مولفه توزیع نامناسب گردشگران در فصول مختلف سال (تراکم کم در زمستان) با میانگین وزن نسبی ۰.۴۱ مهمترین نقطه ضعف منطقه محسوب می شود. در این میان از ۷ فرصت خارجی مطرح شده، مولفه افزایش توجه دولت به برنامه ریزی و افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی رقیب سرمایه گذاری در بخش گردشگری با میانگین وزن نسبی ۰.۶۷ مهمترین فرصت خارجی در توسعه منطقه است. علاوه بر این از میان تهدیدهای خارجی مولفه ها افزایش امکانات و خدمات در مناطق تفریحی رقیب با میانگین وزن نسبی ۰.۵۱ مهمترین تهدید خارجی شناخته شده است. بر این اساس از آنجائیکه امتیازات قوت ها و فرصت ها ی قابلیت های محیطی گردشگری در محدوده مورد مطالعه بیشتر از تهدیدها و ضعف ها می باشد، استراتژی ما از نوع تهاجمی می باشد. و لازم است برای بهره برداری بهینه از پتانسیل های بالقوه و بالفعلی در منطقه بویژه از دیدگاه گردشگری برنامه ریزی لازم صورت گیرد. و با توجه به نکات ذکر شده پیشنهاداتی به شرح زیر ارائه می شود:

- * برنامه ریزی برای ایجاد راهبردهای مدرن برای گردشگری روستایی.
- * برنامه ریزی برای افزایش مهارت های تجاری در سطح محلی.
- * ایجاد مشوق ها و تضمین لازم برای گسترش سرمایه گذاری بخش خصوصی و برنامه ریزی برای کاهش عملکرد ضعیف دولت در این خصوص در نتیجه توسعه گردشگری منطقه شود.
- * برنامه ریزی در سطح کلان در راستایی کاهش نقطه ضعف موجود بخاطر نبود سازمان یا وزارتخانه مشخص در جایگاه متولی این صنعت در نتیجه، تعدد مراکز تصمیم گیری در آن.
- * برنامه ریزی برای توسعه امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری.
- * برنامه ریزی برای افزایش میل فرهنگ پذیرش گردشگر به منطقه.
- * برنامه ریزی برای کاهش ضعف آموزش و تبلیغات در زمینه توسعه فرهنگ گردشگری منطقه .
- * برنامه ریزی برای افزایش آموزش های تخصصی برای کاهش فقدان مهارت های اداری و مدیریتی در مدیران و سیاستگذاران درباره گردشگری روستایی.

۶. منابع

۱. ابراهیم زاده، عیسی؛ ملکی، گلآفرین و فرهادی نژاد، حسین (۱۳۹۴). برنامه ریزی استراتژیک توسعه گردشگری با تاکید بر توسعه پایدار در ناحیه خرم آباد، مجله جغرافیا و آمایش شهری، دوره ۳، شماره ۱۴، صص ۱-۲۴.
۲. احمدی، شکوفه (۱۳۸۹). اثرات توسعه گردشگری بر معیشت پایدار روستا: مورد مطالعه روستای برغان، استان تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده مدیریت و حسابداری، تهران.
۳. اردستانی، محسن (۱۳۸۷). مبانی گردشگری روستایی، نوبت چاپ اول، ناشر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی،
۴. افتخاری، عبدالرضا؛ داوودمهدوی (۱۳۸۵). راهکارهای توسعه گردشگری روستایی، مجله ی مدرس، دوره ۱۰، شماره ۲.
۵. استلاجی، علیرضا؛ فزونی، بهزاد؛ ولی شریف پناهی، مجید (۱۳۹۶). نقش توانهای محیطی در توسعه پایدار با تاکید بر گردشگری با استفاده از مدل ahp (بخش دیلمان شهرستان سیاهکل)، فصلنامه علمی و پژوهشی جغرافیا، سال هفتم، شماره ۳، صص ۲۳۱-۲۴۵.
۶. پرهام، ساناز و همکاران (۱۳۹۰). ارزیابی توان توسعه اکوتوریسم استان اصفهان: روستای اشکاووند و مناطق اطراف آن، سال دوم، شماره ۳، مجله محیط زیست.
۷. جمعه پور، محمود (۱۳۹۴). برنامه ریزی توسعه روستایی - دیدگاهها، روشها، تهران، انتشارات سمت
۸. جبران، احسان (۱۳۹۱). نقش توانمندیهای محیطی در توسعه گردشگری شهری، دانشگاه آزاد واحد تهران مرکزی، دانشکده علوم انسانی.
۹. حلاجی ثانی، مصطفی (۱۳۸۷). توریسم در رامسر، تهران، انتشارات معین.
۱۰. منشی زاده، رحمت الله؛ فاطمه نصیری (۱۳۸۰). گردشگری روستایی، تهران نشر منشی،
۱۱. مطیعی لنگرودی، سید حسن و علی اکبر نجفی کانی (۱۳۹۰). توسعه و صنعتی سازی روستا (نظریه ها، روش ها و راهبردهای توسعه صنعتی)، چاپ اول، انتشارات دانشگاه تهران
۱۲. رکن الدین افتخاری، عبدالرضا؛ داوود مهدوی؛ مهدی پور طاهری (۱۳۸۹). فرآیند بومی سازی شاخص های توسعه پایدار گردشگری روستایی در ایران، پژوهش های روستایی، شماره ۴، صص ۱-۴۱.
۱۳. رکن الدین افتخاری، عبدالرضا؛ اسماعیل قادری (۱۳۸۱). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی (نقد و تحلیل چهارچوبها)، فصلنامه مدرس علوم انسانی، دوره ششم، شماره دوم، پیاپی ۲۵.
۱۴. رهنمایی، محمد تقی (۱۳۹۳). ایران توان های طبیعی و محیطی آن، چاپ ۱، ناشر، مهکامه.
۱۵. ریحانیان، آناهیتا (۱۳۸۰). اکوتوریسم سبز، تهران، انتشارات سرآمد کاوش.
۱۶. زاهدی، شمس السادات (۱۳۹۳). مبانی توریسم و اکوتوریسم پایدار، چاپ سوم، تهران، انتشارات دانشگاه علامه .
۱۷. زند مقدم، محمد رضا؛ خداداد، مهدی و اکبری، مهناز (۱۳۹۳). ارزیابی اثرات اجتماعی - فرهنگی خانه های دوم در مناطق روستایی (مطالعه موردی: روستای توشن گرگان). اولین کنفرانس گردشگری، دانشگاه تهران. صص ۹۰-۱۰۱.
۱۸. زنگی آبادی، علی؛ محمود ضیایی؛ هیمین بایزیدیور؛ اسفندیار کهزادی (۱۳۸۹). تحلیلی بر وضعیت امکانات و تسهیلات گردشگری استان کردستان از دید گردشگران، فصلنامه جغرافیای انسانی، سال دوم، شماره چهارم، صص ۵۶-۳۹.
۱۹. صباغ کرمانی، مجید (۱۳۹۴). اقتصاد منطقه ای، تئوری ها و مدل ها، تهران انتشارات سمت.
۲۰. طرح جامع شهرستان گلوگاه (۱۳۹۶).
۲۱. ظهراپی، حمید (۱۳۸۵). تدوین الگوی مدیریت اکوتوریسم در حوزه آبخیز پریشان، دانشگاه آزاد اهواز.
۲۲. ازکیا، مصطفی (۱۳۹۳). جامعه شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی ایران، چاپ دهم نشر اطلاعات.
۲۳. ازکیا، مصطفی (۱۳۹۴). جامعه شناسی توسعه، نشر کیهان.
۲۴. معاونت برنامه ریزی استانداری، سالنامه اماری استان مازندران (۱۳۹۶).
۲۵. معصومی، مسعود (۱۳۸۵). ماهیت گردشگری: ابعاد اقتصادی، فرهنگی - اجتماعی، سیاسی و محیطی گردشگری، چاپ اول، انتشارات پیک کوثر
- ۲۶.
27. Akca, Hasan, 2015, Assessment of Rural Tourism in Turkey Using SWOT Analysis, Journal of Applied Sciences.
28. Choi, H.S. & Sirakaya, E., 2006, Sustainability Indicators for Managing Community
29. Tourism, Tourism Management, Vol. 27, PP. 1274-1289.
30. Gil, A.R. and Curriel, J.E. (2016). "Religious Events as Spatial Interest Tourism Spanish Experience pasos". Revista de Turismo y Cultural, Vol6, N3, pp433-419.
31. Rattanasuwongchai, N., 1998, Rural Tourism - the Impact on Rural Communities II. Thailand, Available from <http://fftc.agnet.org/library/article/eb458b.html>.